

Lausunto
Valtion nuorisoneuvosto

Asia: Lausunto oikeusministeriölle aiheesta valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokradiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Tausta

Oikeusministeriö on pyytänyt valtion nuorisoneuvostolta lausuntoa valtioneuvoston periaatepäätöksestä, jolla linjataan suomalaisen demokradiapolitiikan tavoitteista 2020-luvulla. Luonnos periaatepäätökseksi on valmisteltu ministeriöiden välisessä yhteistyössä. Työssä on hyödynnetty pääministeri Marinin hallitusohjelmaan sisältyvän laajan kansallinen demokradiaohjelma 2025 -kärkihankkeen työtä.

Demokradiapoliittisen periaatepäätöksen linjauksilla ja niitä täydentävillä toimenpide-ehdotuksilla tavoitellaan toimivaa demokradiaa, monipuolisia osallistumismahdollisuuksia ja -taitoja, rakentavaa keskustelukulttuuria, aktiivista ja elinvoimaista kansalaisyhteiskuntaa sekä avointa ja vuorovaikutteista hallintoa. Tavoitteisiin pyritään pitkäjänteisellä, yli hallituskausien ulottuvalla politiikalla ja hallinnonalojen rajat ylittävällä yhteistyöllä. Periaatepäätöksessä tunnistetaan myös tarve lisätä ihmisten tietoa ja riittäviä valmiuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta.

Yleiset kommentit demokradiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Valtion nuorisoneuvosto kiittää lausuntopyynnöstä ja haluaa tuoda esiin seuraavat seikat.

Periaatepäätöksessä tulee tuoda esiin, miten toimenpiteet kytketään eri hallinnonalojen politiikkatoimiin ja miten demokradiakehityksen edistäminen näkyy osana valtioneuvoston toimia kokonaisvaltaisesti. Kuten periaatepäätöksen johdannossa todetaan, demokradian toimivuuteen ja kansalaisten kokemaan luottamukseen ei voida vaikuttaa pelkästään demokradiapolitiikalla, vaan niillä on vahva kytkös tasa-arvopolitiikkaan, talouspolitiikkaan, työllisyyspolitiikkaan, sosiaalipolitiikkaan ja terveystalouteen.

Toimenpiteitä tulee priorisoida ja antaa uusille toimintatavoille nykyistä suurempi painoarvo demokradian haasteisiin vastaamisessa. Periaatepäätöksessä kuvataan hyvin demokradian haasteita, kuten koetun luottamuksen heikkenemistä, entistä autoritaarisempien hallintomuotojen vetoaon kasvamista, kansalaisten poliittisen lukutaidon heikkenemistä sekä mediaympäristön muutoksia. Pitkäjänteisestä politiikasta huolimatta esimerkiksi poliittinen osallistuminen eriytyy Suomessa edelleen voimakkaasti. Periaatepäätöksessä esitetään runsaasti toimenpiteitä, joilla demokradiakehitykseen pyritään vaikuttamaan myönteisesti ja todetaan, että linjausten toimeenpano edellyttäneer erillisen toimenpideohjelman laatimista seuraavalla hallituskaudella. Valtion nuorisoneuvosto huomauttaa, että demokradiapolitiikan resurssit ovat olleet niukat ja toimenpiteiden tulisi kohdistua tunnistettuihin ongelmakohtiin. Toimenpiteiden määrän vähentyessä myös näiden vaikuttavuutta on mielekkäämpää arvioida.

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen on määriteltävä aiempaa laajemmin demokradiapolitiikassa.

Periaatepäätöksen johdannossa tuodaan esiin kansainvälisen ICCS-tutkimuksen havainto, jonka mukaan suomalaisnuorilla on erinomaiset tiedolliset ja asenteelliset valmiudet yhteiskunnalliseen osallistumiseen,

mutta kiinnostus ja/tai tarve aktiiviseen osallistumiseen puuttuu valtaosalta nuorista. Varsinaisen poliittisen osallistumisen rinnalla vaikuttaminen voi kuitenkin tapahtua mediassa, yritystoimintana ja tutkimuksen kautta. Esimerkiksi vuoden 2021 Nuorisobarometrin mukaan nuorille tärkeimmät keinot ilmasto-ongelmien ratkaisussa ovat tieto ja valistus, tuotantotapojen muutos sekä uudet teknologiset ratkaisut. Niiden rinnalla tehokkaimpina vaikuttamisen keinoina ympäristöasioissa pidettiin äänestämistä, ostopäätöksillä vaikuttamista ja vapaaehtoistyötä ympäristöjärjestöissä.

Nuoret ovat kiinnostuneita yhteiskunnallisista asioista laajasti, ei vain suoraan nuoria koskettavista asioista. Vuoden 2018 Nuorisobarometrissa nuorten poliittikiinnostus oli korkeampaa, kuin kertaakaan seuranta-aikana vuoden 1996 jälkeen: 65 prosenttia nuorista kertoi olevansa erittäin tai jonkin verran kiinnostunut politiikasta. Kuten osallistuminen, myös kiinnostus eriytyy koulutuksen mukaan. Samoin nuorten kokemaan kansalaispätevyyteen eli käsitykseen siitä, millaiseksi nuori arvioi omat kykynsä vaikuttaa yhteiskuntaan, vaikuttavat sukupuoli, äidinkieli, perheen koettu taloudellinen tilanne sekä vanhempien koulutustaso ja ammatti (EPIC-hanke). Demokratiapolitiikalla tuleekin luoda sellaisia yhteiskunnallisen osallistumisen väyliä, joiden kautta kaikki nuoret voivat halutessaan vaikuttaa tärkeänä pitämiinsä asioihin. Samalla demokratiakasvatuksessa on tunnistettava yhteiskunnallisen osallistumisen moninaiset tavat ja annettava nuorille taidot toimia muuttuvassa yhteiskunnassa.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Periaatepäätöksessä tulee tuoda esiin mahdollisuus laskea äänestysikärajaa valituissa valtiollisissa vaaleissa. Äänestysikärajan laskun myötä nuoret pääsisivät vaikuttamaan nykyistä aikaisemmassa vaiheessa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, mikä voisi heijastua myönteisesti myöhempään äänestyskäyttäytymiseen.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Nuorten osallistumismahdollisuuksista on huolehdittava sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen muokatessa paikallisdemokratian rakenteita. Samalla tulisi tarkastella, voisiko nuorten osallisuutta koskevien säädösten noudattamatta jättämisestä säätää sanktioita.

Periaatepäätöksen toimenpiteissä oleva etsivä osallisuustyö on käsitteenä vielä täsmentymätön ja vaatii määrittelyä. Valtion nuorisoneuvosto katsoo, että osallisuutta edistetään jo olemassa olevissa toimintamuodoissa, kuten etsivässä nuorisotyössä. Rinnakkaisen työmuodon sijaan olisi järkevää vahvistaa osallisuuden edistämistä näissä.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Periaatepäätökseen tulee lisätä nuorisotyö ja -toiminta nuorten osallisuuden edistäjänä ja demokratiakasvatuksen toteuttajana. Nuorisotyöllä on merkittävä rooli demokratiakasvatuksen sisältöjen toteuttamisessa ja kehittämisessä, mutta sitä ei mainita luonnoksessa muiden työmuotojen rinnalla. Sekä koulutus että koulun ulkopuoliset oppimisympäristöt ovat tärkeitä nuorille yhteiskunnallisen vaikuttamisen taitojen oppimisessa (Nuorisobarometri 2017). Eri ympäristöjen yhteistyötä tulisikin edistää esimerkiksi parantamalla nuorisojärjestöjen mahdollisuuksia esittäytyä kouluissa ja oppilaitoksissa.

Demokratiakasvatus tulee nähdä laajemmin kohtaamisina nuorten ja julkisen vallan toimijoiden välillä.

Nuoren kansalaispätevyys vahvistuu myös nuorten osallisuutena palveluissa. Esimerkiksi lastensuojelua kehitettäessä tulisi kuulla lastensuojelun asiakkaina olevia nuoria. Myös sosiaaliturvan kehittämisessä tulisi huomioida vaikutukset nuorten yhteiskuntaan kokemaan luottamukseen.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Nuorten kuuleminen lainsäädäntäprosessissa tulee juurruttaa osaksi valtioneuvoston toimintaa. Valtion nuorisoneuvosto pitää hyvänä, että nuorten kuulemista osana lainsäädäntäprosessia on aktiivisesti kehitetty viime vuosina. Kuulemisen tulee tapahtua riittävän varhaisessa vaiheessa. Kuulemisissa tulisi huomioida nuorten moninaisuus ja erilaiset tilanteet ja kuulla monenlaisia nuoria. Valtion nuorisoneuvosto korostaa, että nuorilla on oltava mahdollisuus tulla kuulluksi kaikessa päätöksenteossa, ei vain nuoria suoraan koskeissa asioissa.

Avoimen hallinnon lisääminen esimerkiksi julkisuuslain uudistuksella ja avoimuusrekisterillä voi edesauttaa nuorten luottamusta ja tahtoa osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Yleisesti ottaen nuoret luottavat yhteiskunnallisten instituutioiden toimintaan melko paljon. Vuoden 2018 Nuorisobarometrin mukaan eniten luottamusta saavat poliisi (95 prosenttia), tasavallan presidentti (93 prosenttia), puolustusvoimat (89 prosenttia) ja oikeuslaitos (85 prosenttia). Vähemmän luotettiin esimerkiksi kirkkoon (57 prosenttia) ja poliittisiin puolueisiin (59 prosenttia).

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpiteet vihapuheen torjumiseksi ovat tärkeitä, mutta jäävät ylätasolle. Vihapuhe koskettaa erityisesti nuoria. Vuonna 2020 16–24-vuotiaista 64 prosenttia oli kohdannut netissä vihapuhetta, kun vastaava luku oli koko väestöllä 42 prosenttia (Tilastokeskus). Valtion nuorisoneuvosto näkee, että vihapuheen torjunta tarvitsee konkreettisia toimenpiteitä ja vastuutahon.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa

Vapaaehtoistoiminta tulee nähdä itsessään arvokkaana. Periaatepäätöksessä halutaan houkutella nuoria vapaaehtoistoimintaan hyväksymällä toimintaa osaksi opintoja. Tämän lisäksi tulisi arvioida, miten vapaaehtoistoiminnasta luodaan sellaista, että nuoret haluavat osallistua siihen vapaaehtoisesti ja vastikkeettomasti. Periaatepäätöksessä tulisi kiinnittää enemmän huomiota vapaaehtoistoiminnan sisältöihin sekä pitää nuorten osallisuutta itsessään arvokkaana, ei vain välineenä järjestötoimijoiden määrän lisäämiseksi. Nuorten järjestökiinnittyneisyys on pysynyt vuosien aikana samalla tasolla. Vuonna 2020 53 prosenttia 10-29-vuotiaista lapsista ja nuorista kuului jäsenenä johonkin seuraan, kerhoon, yhdistykseen tai järjestöön. Noin prosentti kuului poliittiseen järjestöön. (Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020.)

Rahoitusmekanismien tulee tukea aktiivista ja elinvoimaista kansalaisyhteisyhteiskuntaa.

Valtion nuorisoneuvosto toteaa, että järjestökenttä on moninainen. Toisin kuin nuorisosalalla sosiaali- ja terveysalalla järjestöt ovat usein myös palveluntuottajia, mikä lisää niiden riippuvuutta rahoittajan toiveista. Järjestöautonomian vahvistaminen vaatii perusrahoituksen turvaamista hankerahoituksen sijaan. Kansalaisyhteiskunnan rahoituksen tulee jatkossakin mahdollistaa nuorten omaehtoinen toiminta.

Valtion nuorisoneuvosto

30.8.2022 VN/8051/2019

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti

Ei lausuttavaa.

Helsingissä 23.8.2022

Valtion nuorisoneuvoston puolesta

Anna-Maria Tenojoki
pääsihteeri